

KUBA MIKURDA:
**ANALIZA „NARODOWEGO PROGRAMU
ROZWOJU HUMANISTYKI”**

Chciałbym przyjrzeć się bliżej “Narodowemu Programowi Rozwoju Humanistyki” ogłoszonemu w czerwcu przez Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, ustanowionemu 5 listopada 2010. Ponieważ został on okrzyknięty przez Ministerstwo odpowiedzią na żądania i oczekiwania polskich badaczy i pracowników naukowych działających na polu nauk humanistycznych, zainteresowałem się analizą zawartą w nim definicji i podziału tego pola, zastosowanych kryteriów, kwestii uznawanych za bolączki polskiej humanistyki oraz proponowanych rozwiązań (choć dwa ostatnie punkty do pewnego stopnia się pokrywają – zidentyfikowanie problemu to pierwszy krok do zaradzenia mu). Powinienem dodać, że cały budżet projektu wynosi około 50 mln PLN (czyli 12,5 mln EUR).

Ogłaszając program w czerwcu, Minister Nauki Barbara Kudrycka stwierdziła, że “badania humanistyczne, zwłaszcza w obrębie kultury narodowej, otrzymują mniejsze wsparcie z funduszy strukturalnych UE (kierujących strumienie finansowania głównie na dziedzinę ‘bio, info, techno’) i innych funduszy zagranicznych”, i właśnie dlatego humanistyka „potrzebuje szczególnego wsparcia ze strony Państwa”. Dodam tylko, że w bardziej ogólnym „Krajowym Programie Badań Naukowych i Prac Rozwojowych” (ogłoszonym przez Ministerstwo

w październiku 2008 roku) o humanistyce niemal się nie wspomina. Celem nadrzędnym Programu jest „zintensyfikowanie roli środowiska naukowego w kształtowaniu racjonalnych, nowoczesnych i długofalowych przesłanek zrównoważonego rozwoju społeczeństwa, gospodarki”. Obejmuje on „pięć interdyscyplinarnych priorytetowych obszarów badawczych: społeczeństwo w warunkach bezpiecznego, przyspieszonego i zrównoważonego rozwoju gospodarczego; zdrowie; energia i infrastruktura; nowoczesne technologie dla gospodarki; środowisko i rolnictwo”. Wraz z wejściem w życie Programu, powołano Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBiR) w celu „zarządzania i realizacji strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych, które bezpośrednio przekładają się na rozwój innowacyjności”. Jak czytamy w oświadczeniu, „do zadań NCBiR należy wspieranie komercjalizacji i innych form transferu wyników badań naukowych do gospodarki”.

Cele “Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki” zostały wyrażone następująco – 1) zapewnienie rozwoju badań humanistycznych o zasadniczym znaczeniu dla zachowania polskiej tożsamości narodowej, w tym dotyczących kultury narodowej; 2) wsparcie działań mających na celu upowszechnienie wyników polskich badań humanistycznych i polskiej myśli humanistycznej w świecie; 3) zapewnienie stabilnych warunków dla realizacji i finansowania kluczowych, długoterminowych przedsięwzięć badawczych, edytorskich i dokumentacyjnych; 4) zapewnienie warunków rozwoju naukowego młodym humanistom poprzez wspieranie projektów realizowanych przez doktorantów oraz finansowanie stypendiów doktorskich i post-doktorskich.

Program wlicza także dziedziny wchodzące w skład “humanistyki” – historia i archeologia, językoznawstwo i literaturoznawstwo, filozofia i religioznawstwo, historia sztuki, bibliologia, archiwistyka, etnologia, antropologia kultury, muzykologia oraz „te dziedziny nauki, badania i projekty, które zawierają humanistyczne treści i posługują się humanistycznymi metodami”. Do tego tematu jeszcze powrócimy. Widać wyraźnie, że (mimo pozostawienia marginesu) wybór dziedzin uznanych za „humanistyczne” jest zgodny z pierwszym celem Programu.

Program jest podzielony na trzy moduły – 1) badawczy; 2) wspierający młodych humanistów; 3) upowszechniający wyniki polskich

Ustanawia się z dniem 8 listopada 2010 r. program pn. „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki”, stanowiący załącznik do komunikatu.

Minister
Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Barbara Kulczycka
prof. Barbara Kulczycka

Narodowy Program Rozwoju Humanistyki

badania humanistycznych na świecie. Moduł badawczy ma na celu 1) wspieranie długofalowych prac dokumentacyjnych, edytorskich i badawczych o fundamentalnym znaczeniu dla dziedzictwa i kultury narodowej; 2) wspieranie projektów realizowanych we współpracy międzyrodowiskowej i interdyscyplinarnej. Moduł wspierający młodych humanistów ma na celu 1) wspieranie zespołowych badań naukowych realizowanych przez doktorantów w ramach współpracy interdyscyplinarnej, międzyinstytucjonalnej lub międzynarodowej; 2) finansowanie stypendiów doktorskich i post-doktorskich na realizację – w polskich lub zagranicznych placówkach naukowych – projektów o istotnym znaczeniu dla humanistyki. Moduł upowszechniający wyniki polskich badań 1) finansowanie tłumaczenia i publikacji dzieł o najwyższym poziomie naukowym i doniosłości merytorycznej w celu zapewnienia im wysokiej pozycji naukowej oraz szerszej dostępności zarówno dla naukowców polskich, jak i naukowców zagranicznych; 2) wspieranie elektronicznych wydań w innych wersjach językowych (w szczególności w języku angielskim) najważniejszych czasopism polskiej humanistyki.

Dwie uwagi uzupełniające – środki finansowe nie są przyznawane instytucjom jako takim, lecz przeznaczane na realizację konkretnych zadań, które nie mogą być finansowane z innych środków budżetowych. Są przyznawane w drodze konkursu. Środki te zwiększą nakłady finansowe na programy badawcze w dziedzinie humanistyki.

Realizacją części zadań pierwszego modułu (wspieranie długofalowych prac dokumentacyjnych, edytorskich i badawczych o fundamentalnym znaczeniu dla dziedzictwa i kultury narodowej) zajmą się Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW), tj. rozdysonować około 30% wszystkich środków, zaś pozostałe moduły mają być wdrażane przez nowo powstałe Narodowe Centrum Nauki (NCN). Ma się ono stać odpowiednikiem Narodowego Centrum Badań i Rozwoju (NCBiR). Podczas gdy NCBiR odpowiada za prowadzenie badań, NCN zostaje powołane, aby rozdysonowywać środki na najważniejsze badania, także w dziedzinie nauk społecznych i humanistyki, jak również zawierać umowy w ramach międzynarodowych programów naukowych. Jak ujęto to w jednym z ministerialnych oświadczeń, będzie to „niezależny i profesjonalny organ” prowadzony przez „naukowców-menedżerów”.

Jak widzimy, Program korzysta wyłącznie z procedur konkursowych. Realizuje tym samym szerszą strategię Ministerstwa, które pragnie, jak to wyraziło, „diametralnie zmienić sposób finansowania badań

i instytucji naukowych. Rząd planuje ograniczenie dotacji na działalność statutową organizacji naukowych, czyli na pokrycie ich wydatków bieżących, utrzymanie zdolności badawczej i prowadzenia <<własnych projektów badawczych>>, które są zazwyczaj fragmentaryczne i oderwane od programów badawczych. Nie przeprowadzono jeszcze systemowej oceny tych działań. Jedynie najlepsze ośrodki naukowe nadal otrzymywać będą tego rodzaju dotacje. Po reformie, środki finansowe na badania i zatrudnienie w instytucjach naukowych będą dystrybuowane w drodze konkursów, zaś zwycięzcy będą wyłaniani na podstawie wyników badań, a nie stopnia lub tytułu akademickiego. Środkami nie będzie już dysponować Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, lecz wspomniane Narodowe Centrum Badań i Rozwoju oraz Narodowe Centrum Nauki.”

Ministerstwo podało, że Minister Kudrycka rozesłała 10 marca list do znakomitej większości polskich naukowców i badaczy humanistycznych, prosząc ich o składanie propozycji do Programu (niestety, nie podaje się ilu z nich odpowiedziało na list). Wnioski były wnikliwie analizowane i przedstawione zespołowi w profesorskim składzie: Stanisław Mossakowski, Jerzy Axer, Grażyna Borkowska, Karol Modzelewski, Ryszard Nycz, Henryk Samsonowicz, Andrzej Szostek i Jerzy Wyrozumski

Podsumowując, można stwierdzić, że polska humanistyka znalazła się między Scyllą a Charybdą. Po jednej stronie jest humanistyka postrzegana jako praktyka ściśle konserwatywna (także w podstawowym znaczeniu tego słowa - „utrzymywać, chronić, strzec nienaruszalności, bronić”), która jako taka otrzymuje wsparcie od Państwa. Humanista to kustosz, dozorca polskiego dziedzictwa narodowego (bibliotekarz, archiwista, konserwator muzealny). Po drugiej stronie zaś jest humanistyka jako przemysł kreatywny – konkurencyjny, mierzalny, dostosowujący się do zmian rynkowych i zorientowany na wytworzenie produktu końcowego (konkurs, ocena, elastyczność, umiejętności absolwenta – to kluczowe terminy języka reformy szkolnictwa wyższego).

PRZYPISY:

¹ Lenin Collected Works, Progress Publishers, 1964, Moskwa, Tom 23, s. 242.

² Patrz: M. Hardt, A. Negri, Commonwealth, gdzie autorzy starają się opracować nową Tablaeu Economique dla biopolityczną, twierdząc, że stare, ilościowe kategorie nie spełniają potrzeb analizy nowych form walki przeciwko rządowi kapitału. Por. Tiqqun, How is to be done?, reprezentatywny tekst zawierający model teorii aktywizmu politycznego oparty na pytaniu jak?, a nie co? Przedstawia propozycję wyodrębnienia pojęcia strajk ludzki oraz prezentuje tryb oporu odpowiedniego dla świata bez możliwości oddzielenia życia od pracy, edukacji od kariery zawodowej.

³ Patrz: rozmaite badania na polu edukacji na stronie Edu-Factory Collective: <http://www.edu-factory.org>

⁴ Patrz: <http://slobodnifilozofski.org/?p=1915>

⁵ Ostatnie, 69. wydanie Skripta zostało opublikowane 10 listopada 2010, archiwum na stronie: <http://www.slobodnifilozofski.com/2009/04/arhiva-skripta.html>

⁶ Patrz: np. chorwacka wersja strony: <http://www.slobodnifilozofski.com/>